

BADA Zoltán

· Szerb Intézet, Budapest

· e-mail: zoltan.bada@srpskiinstitut.hu

SZERB-MAGYAR KAPCSOLATOK A TURBULENS 20. SZÁZADBAN

Hornjak, Arpad: Susreti i sukobi. Ogledi o srpsko-mađarskim odnosima. Preveo sa mađarskog Ferenc Nemet. Klio, Beograd, 2017, 387 str.

A szerb–magyar történelmi kapcsolatok mindig különös súllyal bírtak. A két nép tagjai között három egymást követő évszázadban olyan konfliktusok is lezajlottak, amelyek sajnálatosan a történelem és a kollektív emlékezet sötét fejezeteibe is bekerültek: az 1703 és 1711 közötti Rákóczi-szabadságharc, az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc, valamint a 20. században a két világháború kegyetlen, vérzivataros eseményeinek okán. Mindezért nagyon fontos, hogy a történettudomány művelői miként örökítik meg a nehéz fajsúlyú eseményeket és azok olykor tragikus végkifejleteit, következményeit.

A közelmúltban, 2017-ben megjelent *Találkozások, ütközések: fejezetek a 20. századi magyar-szerb kapcsolatok történetéből* című tanulmánykötet szerb változata (*Susreti i sukobi. Ogledi o srpsko-mađarskim odnosima*) azért egyedi és fontos tudományos vállalkozás, mert magyar ajkú történész tollából íródott, míg a szerkesztőbizottságban napjaink szerb történettudományának néhány prominens személyisége volt jelen. A történelem- és társadalomtudományi kiadványokra szakosodott belgrádi Clio Könyvkiadó a tanulmánykötet megjelentetésével nagy szolgálatot tett, mert egyfelől a szerb történettudomány vérkeringésébe fontos információk jutottak be, másfelől pedig a laikus szerb olvasóknak új ismeretanyagot (is) biztosított a szerb–magyar kapcsolatok 20. századi eseményeiről.

A könyv szerzője, dr. Hornyák Árpád történész és egyetemi oktató már több mint két évtizede van a pályán. Tanulmányait a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán végezte, tudományos fokozatai közül a doktorit (PhD-t) 2002-ben, míg a habilitált egyetemi docensit 2010-ben szerezte meg. A Magyar Tudományos Művek Tárában olvasható adatok szerint publicisztikai jegyzőkén 1999-től napjainkig már több mint 100 tu-

dományos bibliográfiai tétel szerepel. Kutatásainak tárgyát zömmel a 20. századi jugoszláv–magyar, illetve szerb–magyar történelmi kapcsolatok képezik, de foglalkozik a Balkán-félsziget 19. és 20. századi múltjával, valamint Magyarország 20. századi külpolitikájával is. Mindig fontosnak tartotta kidomborítani azt, hogy az elmúlt évszázad során milyen kép alakult ki a két ország lakosságának különböző rétegeiben a másik fél népéről, társadalmáról, politikájáról. Könyveinek, tanulmányainak és egyéb publicisztikáinak megírásához magyarországi, szerbiai, angliai és amerikai levéltárakban gyűjtött forrásanyagot, az érdeklődési köréhez tartozó magyar, szerb és angol nyelvű szakirodalmat pedig kiváló szakértelemmel használta. Hornyák Árpád szakmai tevékenységéről akkor kaphatunk teljes képet, ha a nemzetközi tudományos kapcsolatok terén kifejtett munkásságát – a nemzetközi konferenciákon való szerepléseit, a külföldi egyetemeken megtartott vendégtanári előadásait, a magyarországi és külföldi folyóiratok szerkesztőségében, valamint különböző tudományos testületekben való aktív részvételét – is figyelembe vesszük. A teljesség igénye nélkül megemlíjtük a 2011. esztendő. Attól az évtől részt vett a Vajdaság területén 1941 és 1948 között életüket vesztett civil áldozatok adatait feltáró bizottság (rövidített nevén: Magyar–Szerb Akadémiai Vegyes Bizottság) munkájában. E bizottság magyar tagozatának titkáráként működött. Felelősségteljes feladata mellett kutatómunkáját is tovább folytatta, és ennek eredményeként négy újabb tanulmánnyal gazdagította a többnyire tragikus eseményeiről ismert és fémjelzett 20. század szerb–magyar kapcsolatait taglaló ismeretanyagot, tudástárat.

A szerb nyelvű kötetnek van egy előtörténete, nevezetesen az, hogy *Találkozások, ütközések* címmel Hornyák Árpád még 2010-ben megírta és megvédte habilitációs szakdolgozatát, amelyben a 20. századi magyar–szerb kapcsolatokat elemezte. Ugyancsak 2010-ben tudományos műve Pécssett könyv formájában is megjelent. A szerb történész kollégákkal folytatott eszmecsere során érlelődött az a döntés, hogy e nagyobb csokornyai tanulmányt érdemes lenne a szerb olvasók számára is közzétenni. A 11 korábbi és a 4 új tanulmány szerb nyelvre való lefordítását és szerkesztőségi megvitatását követően a belgrádi Clio Könyvkiadó 2017-ben meg is jelentette a kötetet.

A faktográfiai hűség érdekében most közzétesszük a szerb nyelvű könyv tartalomjegyzékét (a tanulmánycímek magyar nyelvű változatát, sorszámmal és oldalszámmal együtt): 1. Bácska-baranyai térség az I. világháború után – szerb megszállás (13–34.); 2. Impériumváltás a Délvidéken (35–63.); 3. A kettős birtokosság intézménye a magyar–jugoszláv határon a két világháború között (64–81.); 4. Szántó Gábor és a jugoszláviai magyar hűségmozgalom (82–100.); 5. Jugoszláv–magyar diplomáciai kapcsolatok, 1918–

1927. (103–134.); 6. Adalékok a magyar jóvátétel rendezésének és az 1924. évi népszövetségi kölcsön megszerzésének jugoszláv és angol vonatkozása-ihoz (135–159.); 7. A magyar kisebbségi kérdés a magyar kormány délszláv politikájában a harmincas években (160–189.); 8. Magyarország részvétele Jugoszlávia 1941. évi feldarabolásában (190–210.); 9. Szerbia külpolitikája a századfordulón az Első Balkán háborúig (211–237.); 10. A balkán összefogás gondolatának történeti fejlődése a 20. század első felében (238–266.); 11. Délszláv rendezési tervek és területi követelések a II. világháborúban és a párizsi békekonferencián (267–306.); 12. A határkérdés és a magyarországi délszlávok a magyar–jugoszláv viszonyok keretében a II. világháború után (307–333.); 13. Az Osztrák–Magyar Monarchia képe az ezredforduló szerb történetírásában (337–344.); 14. A jugoszláv külpolitikai gondolkodás magyarságképe 1918–1945. (345–365.); 15. A szerb történelemkönyvek magyarságképe a 20. század második felében (366–383.). A négy újabb keletű tanulmány a 2-es, az 5-ös, a 8-as és 12-es.

A tanulmánykötet tartalomjegyzékében felismerhetjük Hornyák Árpád eddigi történészi pályafutásának egyfajta keresztmetszetét. A könyvben visszatükröződik kutatói munkásságának valamennyi fontos részterülete. A tanulmányok csokorba rendezésénél a szerző (a belgrádi kiadóval együtt) igyekezett szem előtt tartani a kronológiai elvet, és egyúttal biztosítani egyfajta gondolati folytonosságot.

A kötet három nagyobb, jól elhatárolódó témakörre lett osztva. Az elsőben (szerb címe: *Novi poredak*) az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlását követően lezajló impériumváltás és az I. világháború után megszületett új rend van kiemelve (ld. 1–4. tanulmány). A legterjedelmesebb, második témakörben (szerb címe: *Spoljni poslovi*) külpolitikai és diplomáciatörténeti kérdések szerepelnek, de érintve van a balkáni térség és a kisebbségi politika is. A két világháború közötti években a két szomszédos állam és nemzet viszonyát a bizalmatlanság, a racionális megfontolások, a hűvös diplomáciai kommunikálás, valamint a II. világháború idején a megszállt területen időnként lezajló brutális kegyetlenkedés jellemezte (ld. 5–12. tanulmány). Végül, a harmadik témakörben (szerb címe: *Slika severnog suseda*) bemutatásra kerül a szerbeknek az északi szomszédjaikról, a magyarokról alkotott képe, amelyhez a szellemi muníciót a szerb történettudomány, a külpolitika és a tankönyvek narratívája szolgáltatta (ld. 13–15. tanulmány).

Ha értékelni kellene a címben szereplő szópárt – *Susreti i sukobi* (a magyar címváltozatban *Találkozások, ütközések*) –, akkor a szerző találó és lényegre törő szavakat választott. Alkalmazásukkal arra akart utalni, hogy a 20. században az egymást váltogató *lág*y és *kemény* korszakok mindenekelőtt a nemzeti kalandorpolitikák felelőtlenségének következtében voltak

elkerülhetetlenek. Viszont egy történész felelősségteljes írásaival és tudományos közszerepléseivel el tudja érni, hogy a békésebb utókor számára kellő higgadsággal érveljen és újraértékeljen.

Hornyák Árpád és a belgrádi Clio Könyvkiadó jóvoltából megjelent tanulmánykötet sokat tehet annak érdekében, hogy a két szomszédos országnak és lakosainak együttélése, együttműködése példaértékű legyen – mindkét fél kölcsönös megelégedésére. A tanulmánykötet pozitív szándékú, tudománynépszerűsítő küldetése vitathatatlan: olyan ismeretanyagot biztosít mind a magyar (2010-től), mind a szerb olvasóknak (2017-től), amelyek a másik fél jobb megismerését teszi lehetővé.

A magyar nyelvű tanulmányok szerb változatának megjelentetését még halála előtt dr. Dušan Bataković (1957–2017) belgrádi történész javasolta, a Magyar–Szerb Akadémiai Vegyes Bizottság és dr. Sólyom László egykori magyar államelnök pedig anyagilag támogatta. A magyar szövegek szerb nyelvre való szakszerű fordítása dr. Németh Ferenc, a közismert művelődés- és sajtótörténész, egyetemi tanár dicséretes munkája, míg a kötet legvégén közzétett értékelő recenziót dr. Zoran Janjetović írta.

Beküldés időpontja: 2019. 06. 25.

Elfogadás időpontja: 2019. 08. 13.